

KRIEVIJA

ES un Krievijas attiecības ir saspringtas kopš 2014. gada sakarā ar Krievijas īstenoto nelikumīgo Krimas aneksiju, atbalstu nemierniekiem Austrumukrainā, kaimiņattiecību politiku, dezinformācijas kampaņām un nelabvēlīgām iekšējām norisēm. Ir pieaugusi spriedze saistībā ar Krievijas intervenci Sīrijā. ES kopš 2014. gada regulāri atjaunoja sankcijas pret Krieviju. ES un Krievija joprojām ir savstarpēji cieši saistītas, un ES piemēro tā saukto “selektīvas iesaistīšanās” pieeju.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienību (LES) V sadaļa: “Ārējā darbība”;
- Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 206. un 207. pants (tirdzniecība) un 216.–219. pants (starptautiski nolīgumi);
- partnerības un sadarbības nolīgums (PSN) (divpusējās attiecības).

ES UN KRIEVIJAS ATTIECĪBAS

Līdz krīzes uzliesmošanai Ukrainā ES un Krievija veidoja “stratēģisku partnerību”, kas cita starpā aptvēra tādus jautājumus kā tirdzniecība, ekonomika, enerģētika, klimata pārmaiņas, pētniecība, izglītība, kultūra un drošība, tostarp terorisma apkarošana, kodolieroču neizplatīšana un Tuvo Austrumu konflikta atrisināšana. ES stingri atbalstīja Krievijas pievienošanos PTO (pabeigta 2012. gadā). Pēdējos gados kopīgu kaimiņvalstu jautājums ir kļuvis par nozīmīgu spriedzes punktu ES un Krievijas starpā. Krievijas nelikumīgā Krimas aneksija 2014. gada martā un liecības, ka Krievija atbalsta nemiernieku kaujiniekus Ukrainas austrumos, izraisīja starptautisku krīzi. ES ir pārskatījusi divpusējās attiecības ar Krieviju, pārtraucot regulārās divpusējās augstākā līmeņa sanāksmes, un apturējusi dialogu par vīzu jautājumiem un sarunas par jaunu divpusēju nolīgumu, ar ko aizstāt PSN. Attiecībā uz Krieviju ES pašlaik piemēro divējādu pieeju, kas apvieno pakāpenisku sankciju politiku ar centieniem rast diplomātiskus risinājumus konfliktam Austrumukrainā. Krievijas piedalīšanās E3+3 valstu grupas centienos, kas noslēdza vienošanos ar Irānu kodolenerģijas jomā 2015. gada jūlijā, viesa cerības par labāku sadarbību pasaules mērogā. Tomēr Krievijas intervence Sīrijas karā kopš 2015. gada septembra, atbalstot prezidentu Bašaru al Asadu, un spēcīgas dezinformācijas kampaņas gan Krievijā, gan ārpus tās ir izraisījušas papildu domstarpības ar Rietumiem.

2018. gada prezidenta vēlēšanās Vladimirs Putins, saņemot 76,69 % balsu, ieguva prezidenta amatu uz ceturto termiņu. Tāpat kā iepriekšējās reizēs, Eiropas Parlaments

netika aicināts nosūtīt vēlēšanu novērošanas misiju. Krievijas tiesību akti, kas pieņemti, sākot no 2012. gada, vēršas pret opozīciju un pilsonisko sabiedrību. Simtiem NVO tika nodēvētas par “ārvalstu aģentiem” un/vai “nevēlamām organizācijām”, un iestādes pastiprināja kontroli pār plašsaziņas līdzekļiem un interneta izmantošanu. ES ir norūpējusies par draudiem tiesiskumam, tostarp saistībā ar korupciju. 2017. un 2018. gadā visā Krievijā notika plašas pretkorupcijas demonstrācijas, uz kurām aicināja opozīcijas politiķis Aleksejs Navalnijs, un varas iestādes asi reaģēja uz tām. Centrālā vēlēšanu komisija un Augstākā tiesa aizliedza A. Navalnija kandidatūru sakarā ar agrāku notiesājošu spriedumu, kas tiek apstrīdēts. Parlamenta vēlēšanas 2016. gada septembrī jau bija apstiprinājušas V. Putina prezidentūras dominanci un ievērojamu viņa partijas “Vienotā Krievija” uzvaru.

2017. gadā Krievijas ekonomika atgūvās no 2014.–2016. gadā vērojamās lejupslīdes un satricinājumiem banku nozarē, gūstot labumu no ienākumu palielināšanas no naftas un citu izejvielu eksporta. Izredzes ir labvēlīgas, tomēr investīciju vide valstī ir nedroša, un tās saimnieciskās darbības rezultāti joprojām ir atkarīgi no naftas un gāzes cenām. Ekonomikas sistēma ir koncentrēta dažās nozarēs; tai trūkst transformējošu investīciju, jo valstij pietuvinātie lielle uzņēmumi ieņem tirgū dominējošu stāvokli. Neraugoties uz sankcijām, ES ir Krievijas lielākais tirdzniecības partneris un Krievija ir ceturtais lielākais ES partneris. Tomēr tirdzniecības un ekonomiskās attiecības aptumšo vairāki faktori, piemēram, Krievijas noteiktais embargo vairākiem ES lauksaimniecības produktiem, strīdi PTO ietvaros un nopietni ierobežojumi ES uzņēmumu iespējām piedalīties Krievijas publiskajā iepirkumā.

Kopš 2014. gada marta, reaģējot uz Krimas nelikumīgo aneksiju un tīšu Ukrainas destabilizāciju, ES ir pakāpeniski noteikusi ierobežojošus pasākumus attiecībā pret Krieviju. ES savas sankcijas būtiski paplašināja pēc tam, kad 2015. gada 17. jūnijā tika notriekta reisa MH17 lidmašīna virs teritorijas, ko kontrolē Krievijas atbalstīti nemiernieki Austrumukrainā. Sankcijas tiek regulāri atjauninātas un pagarinātas.

ES ierobežojošie pasākumi notiek dažādos veidos. Diplomātiski pasākumi nozīmē Krievijas izslēgšanu no G8, procesa apturēšanu, kurā Krievija pievienojas ESAO un Starptautiskajai Enerģētikas aģentūrai, un regulāro ES un Krievijas divpusējo augstākā līmeņa sanāksmju apturēšanu.

Ekonomiskās sankcijas ir tādas, ar kurām vēršas pret darījumiem ar Krieviju konkrētās ekonomikas nozarēs. Tās konkrētām Krievijas bankām un uzņēmumiem ierobežo piekļuvi ES primārajiem un sekundārajiem kapitāla tirgiem. Tās nosaka eksporta un importa aizliegumus, ieroču tirdzniecības embargo un divējāda lietojuma preču eksporta aizliegumu militāram lietojumam vai militāriem galalietotājiem Krievijā. Tās arī ierobežo Krievijas piekļuvi atsevišķām sensitīvām tehnoloģijām un pakalpojumiem, ko var izmantot naftas ieguvei un izpētes darbiem. Pastāv īpaši ierobežojumi ekonomiskajām attiecībām ar Krimu un Sevastopoli, ieskaitot importa aizliegumu precēm no šīs pussalas, aizliegumu eksportēt konkrētas preces un tehnoloģijas, investīciju ierobežojumus un aizliegumu nodrošināt tūrisma pakalpojumus. Pasākumi attiecībā uz ekonomisko sadarbību aptur jebkādas jaunas finansēšanas operācijas Krievijā no Eiropas Investīciju bankas (EIB) un Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas (ERAB) puses.

Individuālie ierobežojošie pasākumi attiecas uz vairāk nekā 150 personām un 40 vienībām, uz kurām attiecas līdzekļu iesaldēšana un ceļošanas aizliegums, jo to darbības grauj Ukrainas teritoriālo integritāti, suverenitāti un neatkarību. Šajā sarakstā ir iekļautas Krievijas Federālās asamblejas abu palātu (Valsts Domes un Federācijas Padomes) runaspersonas, kā arī amatā esošais Krievijas delegācijas ES un Krievijas Parlamentārās sadarbības komitejā priekšsēdētājs.

Ārlietu padome 2016. gada martā izklāstīja piecus galvenos principus, kas ir pamatā ES attiecībām ar Krieviju: 1) Minskas vienošanās īstenošana kā galvenais priekšnoteikums jebkādām būtiskām izmaiņām ES nostājā attiecībā pret Krieviju; 2) attiecību stiprināšana ar ES austrumu partnervalstīm un citām kaimiņvalstīm, tostarp Vidusāzijas valstīm; 3) ES izturētspējas stiprināšana (piemēram, energoapgādes drošība, pretošanās hibrīddraudiem vai stratēģiskā komunikācija); 4) iespēja selektīvi iesaistīties ar Krieviju jautājumos, kuros ES ir ieinteresēta; 5) nepieciešamība uzturēt cilvēku savstarpējos kontaktus un atbalstīt Krievijas pilsonisko sabiedrību. Pirmais princips netieši sasaista dažu ES sankciju ilgumu ar panākto progresu virzībā uz konflikta Austrumukrainā miermīlīgu risinājumu.

Krievija kopš 2014. gada augusta reaģē pret sankcijām, ko piemēro ES un rietumvalstis, tostarp ASV, Kanāda un Austrālija, un nosaka pretsankcijas lauksaimniecības precēm, izejvielām un pārtikai, aizbildinoties ar iespējamiem pārtikas nekaitīguma standartu pārkāpumiem. Tas ir pastiprinājis Krievijas importa aizstāšanas politiku lauksaimniecības nozarē. Krievija arī piemēro *stop-list* sarakstu ES un ASV pilsoņiem, kuri ir kritizējuši tās rīcību, un liedz viņiem (tostarp 18 EP deputātiem) ieceļot Krievijas teritorijā. Ja personas vārds iekļauts Krievijas sarakstā, pārsūdzība nav iespējama – pretēji ES noteiktajam ceļošanas aizliegumam.

SPĒKĀ ESOŠIE NOLĪGUMI

ES un Krievijas attiecību juridiskais pamats ir PSN, ko parakstīja 1994. gada jūnijā. Sākotnēji PSN bija spēkā 10 gadus, un pēc tam tas katru gadu tiek automātiski pagarināts. Tajā ir izvirzīti kopīgie pamatmērķi un noteikta divpusējo kontaktu institucionālā struktūra (cita starpā regulāras apspriedes cilvēktiesību jomā un augstākā līmeņa sanāksmes prezidentu līmenī divreiz gadā, kuras pašlaik ir iesaldētas).

ES un Krievija 2003. gada maijā Sanktpēterburgā notikusajā augstākā līmeņa sanāksmē aktivizēja savu sadarbību, izveidojot četras “kopējās telpas” – ekonomikas telpu, brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, ārējās drošības telpu un pētniecības, izglītības un kultūras telpu. Reģionālā līmenī 2007. gadā ES un Krievija, kā arī Norvēģija un Islande izveidoja jaunās Ziemeļu dimensijas politiku, īpašu uzmanību pievēršot pārrobežu sadarbībai Baltijas un Barenca jūras reģionā. 2008. gada jūlijā tika sāktas sarunas par jaunu ES un Krievijas nolīgumu, kurā tika paredzēts ietvert “juridiski saistošas apņemšanās” tādās jomās kā politiskais dialogs, tiesiskums, brīvība, drošība, ekonomiskā sadarbība, pētniecība, izglītība, kultūra, tirdzniecība, investīcijas un enerģētika. 2010. gadā tika sākta “Partnerība modernizācijai”. 2011. gadā tika pabeigtas sarunas par vīzu režīma atvieglošanas nolīgumu. Tomēr Krievijas intervence Krimā noveda pie visu šo sarunu un procesu apturēšanas. 2014. gadā Eiropadome

iesaldēja sadarbību ar Krieviju (izņemot pārrobežu sadarbību un cilvēku savstarpējos kontaktus), kā arī jaunu ES finansējumu par labu šai valstij, izmantojot starptautiskās finanšu iestādes.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Lisabonas līgumā ir noteikts, ka jebkāda jauna nolīguma slēgšanai ir vajadzīga Parlamenta piekrišana, tāpat kā tas bija iepriekšējā PSN gadījumā. Arī īpašiem nolīgumiem (piemēram, nolīgumam par vīzu režīma atvieglojumiem) ir vajadzīga Parlamenta piekrišana. Parlaments stratēģisko vajadzību un rīcības programmu noteikšanā nepiedalās tieši, bet tas kopā ar Padomi darbojas kā likumdevējs par ES finansiālā atbalsta mērķiem un prioritātēm, tostarp Eiropas kaimiņattiecību instrumentu (EKI), ar kuru tiek finansēta ES reģionālā sadarbība ar Krieviju. Turklāt Parlamentam ir tiesības rūpīgi pārbaudīt dokumentus, kuri nosaka EKI īstenošanu, pirms to pieņemšanas – šo procedūru pazīst kā “demokrātisko kontroli”.

Parlaments ir pieņēmis virkni rezolūciju par Ukrainu, kurās pausts nosodījums tam, ka Krievija ir nelikumīgi anektējusi Krimu, un tam, kādu lomu ieņem Krievija Austrumukrainas destabilizācijā. 2015. gada jūnijā Parlaments pieņēma rezolūciju par stāvokli ES un Krievijas attiecībās, kurā tiek atbalstītas ES sankcijas un uzsvērtā nepieciešamība nodrošināt vērienīgāku ES finansiālo palīdzību Krievijas pilsoniskajai sabiedrībai un veicināt cilvēku savstarpējos kontaktus, neraugoties uz sarežģītajām attiecībām. Vēlāk citās rezolūcijās tika atzinīgi novērtēti Komisijas centieni izveidot enerģētikas savienību, lai samazinātu atkarību no enerģijas importa no Krievijas, un ES pasākumi, lai cīnītos pret agresīvu propagandu, kas nāk no Krievijas un citām trešām valstīm. Tomēr Parlaments aicināja sadarboties ar Krieviju terorisma apkarošanā un Tuvo Austrumu miera procesā, bet puda kritiku par Krievijas intervenci Sīrijā.

Pirms 2014. gada Parlaments atbalstīja jauna visaptveroša nolīguma noslēgšanu ar Krieviju, kura pamatā būtu kopīgas vērtības un intereses. Tomēr vairākos patstāvīgos ziņojumos Parlaments arī puda nopietnas bažas par cilvēktiesību, tiesiskuma un demokrātijas stāvokli Krievijā. Visspilgtāk par to liecina likumi, kas vērsti pret LGTBQ “propagandu”, un vērsšanās pret neatkarīgām NVO vai finansējuma saņēmējiem no avotiem ārpus Krievijas. 2017. gada aprīlī Parlaments pieņēma rezolūciju, kurā nosodīja A. Navaļņija apcietināšanu. 2016. gadā Parlaments puda stingru nosodījumu par vēl nepieredzēta līmeņa cilvēktiesību pārkāpumiem pret Krimas iedzīvotājiem, jo īpaši tatāriem. Parlaments 2017. gada martā aicināja Krieviju atbrīvot vairāk nekā 30 Ukrainas pilsoņus, kuri atradās ieslodzījumā vai kuriem ierobežota pārvietošanās brīvība.

No 1997. līdz 2014. gadam attiecības ar Krievijas likumdevējiem tika galvenokārt izstrādātas parlamentārās sadarbības komitejā (PSK) – starpparlamentu forumā, ko izveidoja ar 1994. gada ES un Krievijas PSN. Laikposmā no 1997. gada līdz 2014. gada sākumam ES un Krievijas PSN darbojās kā stabila platforma sadarbībai attīstības jomā un dialogam starp delegācijām no Parlamenta un Krievijas Federālās asamblejas. Tomēr kopš 2014. gada marta Parlaments ir pārtraucis parlamentārās attiecības ar Krievijas Federālo asambleju saskaņā ar diplomātiskajiem ierobežojošajiem pasākumiem, ko veic, reaģējot uz krīzi Ukrainā. Tomēr Parlamenta delegācija ES un Krievijas parlamentārās sadarbības komitejā turpina tikties un apspriest jautājumus,

kas saistīti ar ES un Krievijas attiecībām, pēc savas iniciatīvas. Tā arī uztur diskusiju kanālu un viedokļu apmaiņu ar pārstāvjiem no Krievijas pilsoniskās sabiedrības, NVO un plašsaziņas līdzekļiem.

Krievija kopš 1999. gada ne reizi nav aicinājusi Parlamentu novērot vēlēšanas, un Parlaments nav veicis citus tamlīdzīgus pasākumus šajā valstī.

Mario Damen
05/2019

